

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА У МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ

І.Ю.Рудь, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

У статті досліджено особливості прояву конкуренції і конкурентоспроможності у молокопродуктовому підкомплексі АПК. В останній час погіршилася якість сировини, основною причиною чого стало дрібнотоварне виробництво. Молокопереробні підприємства мають низький рівень конкурентоспроможності.

Постановка проблеми. Результатом прогресуючого розвитку суспільства стало виникнення і формування явища конкуренції, яка, в свою чергу, є динамічною силою його розвитку.

Класичні дослідження економічної природи конкуренції представлено в роботах зарубіжних вчених: І. Ансоффа, Ф. Котлера, М. Портера, Р. Фатхутдінова, Дж. О'Шонессі, А. Юданова та інших. Вітчизняні економісти розкривають особливості прояву чинників конкуренції у різних галузях економіки. Аналізом конкурентного середовища в аграрному секторі займаються С. Кваша, М. Малік, О. Нужна, П. Саблук та інші. Проте динамічність змін та високий ступінь їх непередбачуваності у зовнішньому середовищі залишають невирішеними проблеми в галузі. Метою статті є розкриття особливостей прояву конкуренції у молокопродуктовому підкомплексі АПК та шляхів підвищення конкурентоспроможності його учасників.

Виклад основного матеріалу. Як економічна категорія конкуренція являє суперництво і боротьбу між виробниками й продавцями товарів та послуг за найвигідніші умови їх виробництва і збуту, за привласнення найбільших прибутків, в процесі якого стихійно регулюються пропорції суспільного виробництва [1]. Досконала конкуренція виступає важливим механізмом забезпечення ефективності, пропорційності, динамічності ринкової економіки. За реального ринкового середовища регулююча функція конкуренції, яка витісняє неефектив-

них підприємців і сприяє розвитку краще організованого бізнесу, чий продукт відповідає запитам споживачів, – зустрічається в окремих літературних джерелах і не відповідає дійсності. В умовах глобалізації економіки сталий пропорційний розвиток всіх галузей країни та формування механізму господарювання на засадах розвинутого ринку можливі тільки за присутності виваженого раціонального державного регулювання конкурентного середовища. Відсутність такого призводить до диспропорцій в економіці й скорочення окремих сфер, що ми й спостерігаємо в Україні. Самостійно функціонуюче конкурентне середовище при широкому застосуванні постачальницько-заготівельними структурами монополю моносонічного тиску та інших засобів недобросовісної конкуренції призвели до занепаду сільського господарства.

У кожній галузі конкуренція формується під впливом різних чинників. У сільськогосподарському виробництві їй притаманні свої особливості. По-перше, відсутня внутрігалузева конкуренція, не зважаючи на присутність десятків тисяч товаровиробників з різними формами власності й господарювання, чого цілком достатньо для функціонування конкуренції. По-друге, вона може з'явитися лише за умови рівноваги між попитом і пропозицією, яка на сьогодні порушена через відсутність організованого ринку кормів, засобів виробництва, будівельних матеріалів, необхідних для розвитку товаровиробництва, а держава поки що стоїть осторонь вирішення цих питань [2].

У галузі переробки конкуренція точиться у сфері збуту готової продукції та за обсяги надходження якісної сировини. Останнє, за природою конкурентного явища, повинно призводити до диктату своїх умов сільгоспвиробниками-постачальниками й високій вигідності продажу молока. Проте ні перша, ні друга тенденції не характерні для вітчизняного аграрного сектора. Експерти визначають три напрями конкурентної боротьби, яка ведеться виробниками молокопродуктів:

1) боротьба за споживачів за рахунок розширення пропозиції, тобто за рахунок диференціації продукції, що пропонується на ринку, або ж за рахунок використання широкомасштабних заходів щодо поширення та просування молочних товарів на ринок;

2) розширення асортименту – захід, яким користуються майже всі молокопереробні заводи, оскільки диверсифіковане підприємство має більше шансів на виживання. Нерідко це призводить до погіршення якості та зростання собівартості виробленої продукції за рахунок високих постійних витрат, спричинених низькими коефіцієнтами використання потужностей. Трапляються випадки, коли на провідних підприємствах галузі в міжсезоння лінії з виробництва продукції із незбираного молока завантажені лише протягом 1,5-2 години на добу;

3) збільшення маркетингових витрат, що можуть дозволити собі тільки потужні молокопереробні підприємства, які користуються традиційними каналами просування товарів, застосовують широку рекламну компанію, різні засоби стимулювання збуту тощо [3].

Практика показала, що успішне функціонування в умовах конкурентного середовища забезпечується досягненням переваг над іншими суб'єктами. Можливості підприємства в досягненні конкурентних переваг визначаються таким поняттям, як конкурентоспроможність. За визначенням Р.А. Фатхутдінова, конкурентоспроможність – властивість об'єктів, що характеризує ступінь задоволення конкретної потреби в порівнянні з іншими аналогічними об'єктами, представленими на ринку [4, с.268]. Конкурентоспроможність є складним поняттям, яке охоплює різні рівні суб'єктів. Розрізняють конкурентоспроможність: товару, підприємства, галузі, регіону, країни. У межах даної статті ми зупинимось на перших двох.

Конкурентоспроможність продукції – це сукупність властивостей, що характеризують привабливість продукції для споживача та прибутковість для виробника. Головними чинниками, що визначають конкурентоспроможність продукції є її

якість та ціна. Здатність підприємства випускати конкурентоспроможну продукцію складає його конкурентоспроможність.

Конкурентоспроможність є відносною рисою і може бути оцінена тільки у порівнянні з аналогічними суб'єктами. Дослідження, проведені нами в інших публікаціях, показали, що підприємства і продукція вітчизняного молокопродуктового підкомплексу мають низький рівень конкурентоспроможності, зумовлений низькою якістю та високою вартістю продукції, технологічною передумовою чого стала низька якість молокосировини. Природа негараздів полягає в дрібнотоварному виробництві, яке не спроможне задовольнити потреби переробної промисловості. Виробничі можливості домогосподарств не дозволяють сформуванню потужний обсяг сировинної бази, а санітарно-гігієнічні умови отримання в них молока не забезпечують його належну якість.

Зарубіжна практика показує необхідність розвитку молочного скотарства у великих сільськогосподарських підприємствах. У жодній країні світу немає дрібнотоварного виробництва в 1-2 корови на сім'ю, що в сумі складають понад 3 млн здавальників. Так, мінімальна сімейна ферма у Польщі становить 14 дійних корів, у Франції – 49, середня сімейна ферма у цих країнах налічує 100-150 дійних корів [6].

У той же час відродження громадського сектора поставок сировини має супроводжуватися підвищенням його економічної ефективності. Організація виробництва на сільськогосподарських підприємствах повинна бути поставлена так, щоб собівартість молока та ціна його збуту забезпечували необхідну норму прибутку для розширеного відтворення галузі. Резервами підвищення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників на ринку молока є підвищення продуктивності корів, прямих затрат праці з розрахунку на корову, оптимізація спеціалізації та концентрація галузей підприємств, впровадження ресурсозберігаючих технологій у кормовиробництві. В результаті надійна сировинна база ста-

не вагомим підґрунтям формування конкурентоспроможності молокопереробних підприємств.

Збалансований розвиток молочного скотарства та молокопереробних підприємств, стабілізація існуючих диспропорцій між переробною і виробничою сферами, розв'язання білкового дефіциту, пропозиція широкого асортименту молочних продуктів, покращення їх якості – важливі передумови підвищення конкурентоспроможності молокопродуктового підкомплексу.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

- особливостями прояву конкуренції в молокопродуктовому підкомплексі вітчизняного аграрного сектора є диспропорції у розвитку його учасників, відсторонення держави від стабілізуючих процесів;
- для здійснення ефективного конкурентоспроможного виробництва в молочній галузі необхідно перейти до крупнотоварного виробництва, тим самим підвищити рівень якості сировини і зростання обсягів її пропозиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна енциклопедія: у трьох томах. / [ред.: С.В.Мочерний та ін.] — К.: Видавничий центр „Академія”, 2000. —Т. 1. —2000. —864 с.
2. Саблук П.Т. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції / Саблук П.Т. — К.: ІАЕ,2000 — 556с. — (практичний посібник).
3. Саблук П.Т. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Монографія / П.Т.Саблук, В.І.Бойко. — К.: ННЦ „Інститут аграрної економіки”, 2005. — 340с.
4. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации/ Фатхутдинов Р. А. — М.: Изд-во Эксмо, 2005. — 544с. — (Учебник)
5. Рудь І. Ю. Оцінка конкурентоспроможності продукції молокопереробних підприємств / І. Ю. Рудь // Агроінком. —2008. —№ 7—8.
6. Сербіненко С. Про стан молочної галузі та шляхи його поліпшення / С.Сербіненко // Агробізнес сьогодні. — 2006. — № 3. — С. 12-14.